

Statsråd for forskning og høyere utdanning Tora Aaslands avslutningsinnlegg ved Følgegruppas konferanse om grunnskolelærerutdanningene 15. mars 2011

[Må sjekkes mot framføring]

Vi har akkurat lagt bak oss et ski-VM her i Oslo. Den nye grunnskolelærerutdanningen er kanskje ikke en like stor folkefest, men innføringen av en ny grunnskolelærerutdanning er – som ski-VM – en suksesshistorie.

I følgegruppas rapport går dette klart fram:

- Studentrekrutteringen viser en positiv utvikling: Det er ca 10 pst. flere primær-søkere og ca 5 pst. flere kvalifiserte søkere til grunnskolelærerutdanningen (GLU) samlet sett enn det var til allmennlærerutdanningen (ALU) i 2009. Det er tatt opp nesten 15 pst. flere studenter til GLU enn til ALU og det er flere yngre studenter, særlig på GLU 5-10.
- Tilbakemeldinger fra studentene tyder på bevisste studievalg og at vi har fått motiverte og engasjerte studenter. De sier de ønsker å arbeide med barn og unge og at de ønsker å bety noe for deres framtid.
- Studentene er også tydelig bevisste og tilfredse med utdanningens profesjonsinnretning, integrering og differensiering. Alle har arbeidet med grunnleggende ferdigheter i fagene fra første stund.
- Institusjonenes arbeid med programplanene er preget av stort driv og vilje til å gjennomføre reformen i tråd med intensjonene.
- Det er en selvfølge, men alle elementene i reformen er til stede i de analyserte planene: profesjonsretting, vektlegging av grunnleggende ferdigheter, forskningsorientering og internasjonalisering.
- I rapporten trekker Følgegruppa fram flere eksempler på nytenkning når det gjelder å markere de sentrale elementene i de nye lærerutdanningene:
 - Høgskolene i Hedmark og Østfold har begge innført et regelmessig ”profesjonsseminar” som fast møteplass mellom skole og lærerutdanning. Her deltar studenter, faglærere og praksislærere for å bearbeide erfaringer og drøfte sentrale tema.
 - Høgskolene i Bergen og Vestfold har opprettet egne stillinger som skal styrke kontakten mellom de to lærerutdanningsarenaene, skolen og høyskolen.

Akkurat som med Ski-VM er utdanning av lærere noe som engasjerer. Jeg tror ikke Elaine Munthe enda har blitt spurt:

”*What minds went through your brain*”, som Petter Northug ble spurt, men det er ikke så langt i fra. Ekspertene og media og vanlige folk kommenterer og mener og følger med på alt vi gjør for å skape morgendagens lærere.

Men skal vi lære noe av Ski-VM som vi skal bruke i det videre arbeidet med utvikling av lærerutdanninga, må vi også se bak glansbildet og se nærmere på hva som skaper suksessen. Da er det mest spennende å se på hva utøverne gjør. Et trekk som går igjen, er at det *koster*. Det ligger hardt arbeid og betydelig smerte bak de fantastiske prestasjonene vi så i Holmenkollen. Og det krever prioriteringer. I selve VM så vi at både Marit Bjørgen og Petter Northug stod over enkeltdistanser, for å kunne gjøre det bedre totalt sett.

Følgegruppa peker på en del sentrale utfordringer vi har for å lykkes med å innføre de nye Grunnskolelærerutdanningene.

Jeg skal ikke oppsummere dagen, men vil kommentere fire av problemstillingene i Følgegruppas rapport. Jeg kan allerede nå røpe at hardt arbeid og klare prioriteringer kreves for å møte disse utfordringene.

Rekruttering: Geografiske skjevheter og ulik attraktivitet

Studentrekrutteringen som helhet er positiv om vi sammenligner med allmennlærerutdanningen. Men det skjuler noen utfordringer med tanke på at den skal bære to utdanninger:

- Geografiske fordelingen av søkerne: Det er kritisk lav søkning til mange av de små institusjonene og ventelister og overbooking hos noen få store høyskoler i de største byene.
- Følgegruppa spør: Hva vil konsekvensene være av eventuelt å flytte studie-plasser dit søkningen er størst, for dekning av lærerbehovet i utsatte regioner og for kvaliteten i fagmiljøer som mister studie-plasser?
- Følgegruppa peker videre på at særlig GLU 1–7 har en lavere søkning enn planlagt. Hvordan kan vi lykkes bedre i å formidle også denne utdanningen som en attraktiv spesialistutdanning for unge studiesøkere som er motiverte for læreryrket? Hvordan få flere menn til å søke?

Følgegruppa har helt rett i at rekrutteringsproblematikken og spørsmålet om fordeling av studie-plasser ikke har noe enkelt svar. At denne problemstillingen ville forsterkes med overgangen til differensiert grunnskolelærerutdanning var vi forberedt på, og denne utfordringen har vært et gjennomgående tema i kontakten med institusjonene.

Følgegruppa støtter kravet om minimum opptak av 20 studenter til hver av spesialiseringene.

Her vil jeg være tydelig: Kravet om 20 studenter ved hver spesialisering vil vi holde på.

Samtidig må det samarbeides tettere regionalt om fordeling og samordning av fagtilbudene. For også 20 studenter er for få til å bære den bredden i fag som mange ønsker å tilby.

Jeg ønsker ikke at den økte ressursrammen som vil bli tildelt grunnskolelærerutdanningene i årene som kommer skal bli brukt til å opprettholde en uforsvarlig stor faglig bredde på bekostning av kvalitet. Dette kan, som også Følgegruppa er inne på, skape en ond sirkel som vil svekke søkningen ytterligere.

Departementet vil også i år invitere til regionale dialogmøter med institusjonene. Rekrutteringsproblematikken og det regionale samarbeidet om fagtilbud vil være et sentralt tema også på dette møtet.

Institusjonene må, som Følgegruppa understreker, arbeide med rekruttering lokalt og regionalt. Jeg vil oppfordre dere til å utnytte det regionale GNIST-partnerskapet til å spre kunnskap om de nye lærerutdanningene.

Svekket campus-undervisning

En annen utfordring som Følgegruppa tar opp, er at relativt mange tilbud er organisert som alternativ til det ordinære campusstudiet, dvs. som samlings- og/eller nettbasert, desentralisert studium, eller som en trainee-modell.

13 % av studentene er i alternative modeller.

- Følgegruppa problematiserer at vi mangler kunnskap om innholdet i disse studiene, hvordan læringsmiljøet er og hvordan praksisopplæringen gjennomføres.
- I rapporten stilles også spørsmålet om de alternative tilbudene kan undergrave rekrutteringen til de campusbaserte studiene.

Dette er et problematisk felt som det er helt nødvendig å skaffe mer kunnskap om. De alternative tilbudene skal oppfylle alle kravene i rammeplanen for grunnskolelærerutdanningene, på linje med de campusbaserte studiene. Følgegruppa må derfor inkludere disse tilbudene i sine undersøkelser og analyser.

Manglende differensiering

Den tredje utfordringen i rapporten som jeg vil kommentere er institusjonenes noe varierende gjennomføring av differensierte utdanninger.

Alle institusjonene ønsket å tilby begge spesialiseringene og ifølge rapporten gjennomfører de fleste helt differensierte løp for alle studentene det første året.

Men noen institusjoner har ulike varianter av felles undervisning, enten for studenter på de to GLU-spesialiseringene eller for GLU-studenter sammen med eksterne studenter. Det opplyses at økonomiske hensyn er den vanligste årsaken.

Dette er en tendens som vi også har registrert i noen utlysinger av nye studier i Søkerhåndboken for 2011.

Her mener jeg vi må være på vakt. En klar innretning av den nye grunnskolelærerutdanningen i to separate løp er grunnforutsetningen i reformen av lærerutdanninga. Dersom vi ikke gjennomfører denne differensieringen mislykkes vi på det helt sentrale punktet i reformen. Vi må vokte oss vel for at den gamle Allmennlærerutdanningen overlever fordi vi ikke tar de nye utdanningene på alvor.

Følgegruppa har anbefalt KD å holde en klar linje og ikke tillate blanding av GLU-studenter og studenter på andre program – med et mulig unntak for lærere som tar videreutdanning.

Følgegruppa mener likevel det er faglige grunner til å åpne for enkelte felles tema/emne som retter seg mot 5.–7. trinn i begge utdanningene.

Disse rådene vil vi følge. Departementet vil tydeliggjøre kravene til differensiering overfor institusjonene. For det er snakk om to helt ulike spesialiseringer for å undervise på de ulike trinnene.

Forskningsforankring av lærerutdanningene

I forskningsmeldingen fra 2009 ble det pekt på at forskningsbasert profesjonsutdanning og forskning om profesjonsutøvelse er helt sentralt for å sikre kvalitet og attraktivitet i velferdsstatens kjernetjenester. Dette gjelder selvsagt i stor grad i skolen.

St.meld. *Læreren – rollen og utdanningen* (2009) understreket lærerutdanningenes rolle og ansvar når det gjelder å frambringe, formidle og ta i bruk relevant forskning. Det ble understreket at lærere i skolen trenger kunnskap fra oppdatert forskning i fagene og kunnskap om hvordan fagene kan formidles og læres. De må kunne vurdere slik kunnskap og kunne ta den i bruk.

Ikke uventet finner Følgegruppa stor variasjon mellom institusjonene når det gjelder forskningsaktivitet og forskningskompetanse.

Å skape en robust forskningsforankring av lærerutdanningene er kanskje det arbeidet som krever mest langsiktighet og hardt arbeid. Hvis vi er tilbake i ski-metaforene, er det på dette området det mest behov for de lange timene med barmarkstrening før selve skisesongen starter.

Følgegruppa selv inngår i et omfattende system for utvikling og spredning av kunnskap. I løpet av noen få år har regjeringen finansiert en rekke tiltak for å stimulere og styrke grunnlaget for kunnskapsutviklingen om skole og lærerutdanning.

- Vi har fått to nasjonale forskerskoler innenfor lærerutdanning som får finansiering via NFR.
- Institusjonene kan søke på forskningsmidler fra flere relevante programmer i NFR som til sammen disponerer et stort antall millioner til praksisrettet utdanningsforskning.
- Det er etablert et Kunnskapssenter for utdanning, også det tilknyttet NFR.
- Vi er i gang med å etablere en ordning med sentre for fremragende utdanning, i første runde med en pilot innenfor lærerutdanning.
- Ikke minst: Penger. Utdanningen fikk en oppgradering i finansieringssystemet som innebærer 110 millioner kroner ekstra til institusjonene.

En forskningsforankring på internasjonalt nivå er det også svært få høyskoler eller universiteter som kan klare å bygge opp på egen hånd. Det vil derfor være helt nødvendig at utdanningsinstitusjonene bruker det regionale samarbeidet til å bygge opp kompetanse og utvikle sterke fagmiljø på tvers av institusjoner. Det må arbeides strategisk med organisering og ledelse av FoU-virksomheten og satses på kompetanseoppbygging av alle faggrupper i lærerutdanningene.

Den nye grunnskolelærerutdanningen har fått en tydelig forskningsforankring. Denne er synliggjort i rammeplanen, bl.a. i målformuleringen om at utdanningene skal være forankret i et forskningsaktivt miljø, i kravet om obligatorisk bacheloroppgave for studentene og i krav til kandidatens læringsutbytte.

Kunnskapen om lærerens betydning for elevenes læring er utgangspunktet for de nye lærerutdanningene. Vi har solid, men relativt ny kunnskap om hva som skjer i klasserommet. Hva læreren gjør som innvirker positivt på elevens læring – og hva som ikke gjør det.

Men vi har lite forskning om lærerutdanning – hvilken utdanning som fører til den beste pedagogiske og didaktiske praksisen for elevenes læring. Ulike land utvikler ulike modeller: England heller tungt mot praksisbasert lærerutdanning, mens Finland legger stor vekt på forskningstilknytningen.

Alle lærerutdanningene i Norge er nå gjenstand for gjennomgang og revisjon. Felles mål for alle er både sterkere identifisering med skolen og styrket kunnskap i de ulike fagene. En skal også styrke kunnskapsbasen for utdanningene som omfatter både praksisfeltet og fagdisiplinene. Ikke minst i de praktiske og estetiske fagene.

I de nye lærerutdanningene vektlegger vi spesialisering mot årstrinn. Det skal skapes et nytt og utvidet pedagogikkfag med vekt på elevkunnskap. Praksisopplæringen skal styrkes i tett samarbeid mellom skole og lærerutdanning.

I alt arbeidet som gjenstår er det gjennomgående at forskningen må ha en sentral plass. Det er en forutsetning for å komme trygt fram å vite hvor man skal...

Det er også behandlet en rekke andre problemstillinger i Følgegruppas rapport, og gitt anbefalinger for hvordan dette skal følges opp både på lokalt og sentralt nivå. Mye av dette har dere sikkert vært innom i løpet av dagen. De nye mulighetene det nye pedagogikk- og elevfaget er ett av dem.

Jeg skal bare så vidt berøre det mest politiske spørsmålet:

- Departementet er utfordret om å gi klare signaler om og når det blir en overgang til femårig masterutdanning for grunnskolelærere, og hvilke regler som i tilfelle vil gjelde for denne. Dette i høyeste grad et politisk spørsmål, og det er faktisk regjering og Stortinget som i så fall er rett adressat.
- Her har jeg lyst til å trekke parallellen til et par av de mannlige skiløperne som ikke er Petter Nordthug. Både Tord Asle Gjærdalen og Martin Johnsrud Sundby fikk sine velfortjente VM-medaljer etter å ha lagt om treningsmetodikken sin kraftig.
- Slik er det også med lærerutdanningene. Dersom vi ikke lykkes med å skape en bedre fireårig lærerutdanning gir det ingen mening i å skulle ha mer av det samme.
- Det er ikke forsvarlig å prioritere overgang til masterutdanning nå framfor hensynet til høy kvalitet og stabile tilbud innenfor grunnskolelærerutdanningene. Gode fireårige utdanninger vil være det beste grunnlaget for å bygge på til masternivået. Der er vi ikke ennå.

Ski-VM i Holmenkollen er ferdig. Det er ikke innføringen av de nye Grunnskolelærerutdanningene.

Lærdommen fra Holmenkollen er også at man ikke kommer seg gjennom 3 og 5 mil uten at det gjør vondt. Det krever harde prioriteringer både på forhånd og underveis. Hvor skal man sette inn støtet og bruke energien? Hvor er de bedre enn konkurrentene? Klarer de en spurt?

Å skape morgendagens lærere er først og fremst hardt arbeid. Følgegruppas rapport gir oss ikke håp om noe annet. Det er snakk om en prosess som må ledes – både faglig og administrativt.

Samtidig gir Følgegruppas rapport oss noen klare beskjeder både om at vi er på rett vei, og noen gode råd om hvordan vi skal gå videre.

Vi risikerer alltid ”*is i rubben*” (sagt av Oddbjørn Hjelmeset etter dårlig stafettetappe i forrige OL), men følger vi Følgegruppas anbefalinger, er det kanskje lærerutdanningene som kan inviteres til Universitetsplassen for å bli feiret neste gang. Det må jo være målet.